

GEOPOLITIČNE SPREMEMBE KOT POSLEDICA PANDEMIJE VIRUSA – COVID - 19

Sprejeto

5. 1. 2022

Recenzirano

3. 2. 2022

Izdano

28. 2. 2022

STANISLAV RAŠČAN

Nova univerza, Fakulteta za državne in evropske študije, Kranj, Slovenija.
E-pošta: rascans@hotmail.com

DOPISNI AVTOR

rascans@hotmail.com

**Izvirni znanstveni
članek****Družboslovje:
Politične vede****Ključne besede:**COVID-19,
pandemija,
Združene
države
Amerike,
Ljudska
Republika
Kitajska,
Evropska
Unija,
zahodni
Balkan,
multilateralne
organizacije

Povzetek Ko so se začele širiti novice in poročila o novem virusu iz Wuhana konec leta 2019, so ga mnogi primerjali z izbruhi hudega akutnega respiratornega sindroma (SARS) od leta 2002 do 2004. Namesto izbruha SARS bi lahko pandemijo COVID-19 primerjali s špansko gripo. Podobno kot pri španski gripi, pandemija COVID-19 ni zaobšla nobenega naroda, okužila je mnoge in zahtevala milijone življenj. Ključno gospodarsko vprašanje pandemije COVID-19 je, ali je to le huda recesija ali val gospodarske depresije.

GEOPOLITICAL CONSEQUENCES OF THE COVID - 19 PANDEMIC

STANISLAV RAŠČAN

New University, Faculty of Government and European Studies, Kranj, Slovenia.
E-mail: rascans@hotmail.com

CORRESPONDING AUTHOR
rascans@hotmail.com

Accepted

5. 1. 2022

Revised

3. 2. 2022

Published

28. 2. 2022

Original science
article

Social Sciences:
Political Sciences

Abstract As news and reports spread of the new virus from Wuhan at the end of 2019, many compared it to the Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS) outbreaks from 2002 to 2004. Instead of the SARS outbreak, we could compare COVID-19 to the Spanish flu. Similarly, to the Spanish flu, the COVID-19 pandemic did not single out a nation, infecting many and claiming millions of lives. The key economic issue with the COVID-19 pandemic is whether this is simply a bad recession or a wave of economic depression.

Keywords:

COVID-19,
pandemic,
the United
States of
America,
Peoples
Republic of
China,
the European
Union,
western
Balkans,
multilateral
organisations

1 Uvod

Leta 2021 smo praznovali prvo obletnico od začetka pandemije COVID-19, ki se je začela širiti iz Ljudske republike Kitajske (LRK) v Evropo in Združene države Amerike (ZDA) najverjetneje že konec leta 2019, zagotovo pa v začetku 2020. Ko so začele prihajati novice in poročila o širitvi novega virusa iz Wuhana koncem 2019, so ga mnogi primerjali z izbruhom hudega akutnega respiratornega sindroma (SARS) ki je trajal od leta 2002 do 2004. V izbruhih SARS je bilo okuženih več kot 8.000 ljudi iz 29 različnih držav in ozemelj, in najmanj 774 jih je umrlo po vsem svetu. Večji del epidemije je trajal približno 8 mesecev, dokler Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) ni razglasila konec epidemije

5. julija 2003. Vendar je bilo do maja 2004 še vedno prijavljenih več primerov okužbe. SARS je imel določen regionalni vpliv na mednarodnih zadevah, zlasti v Aziji, vendar brez večjega ali geopolitičnega vpliva na svet kot celoto.

Izjemno težko je napovedati pandemično naravo epidemičnih bolezni tudi z napredno tehnologijo, ki nam je na voljo, in z mrežami mednarodnih organizacij, ki so odgovorne za mednarodna varnostna in zdravstvena vprašanja. To je razlog, da se mednarodna skupnost ni zavedala nevarnosti širjenja pandemije, ki prihaja. Namesto izbruha SARS-a bi lahko COVID-19 primerjali s špansko gripo. Slednja, znana tudi kot gripa iz leta 1918, je bila nenavadno smrtonosna bolezen, ki jo je povzročil virus gripe A H1N1. Od februarja 1918 do aprila 1920 je v štirih zaporednih valovih okužila 500 milijonov ljudi – približno tretjino takratnega svetovnega prebivalstva. Število smrtnih žrtev je ocenjeno na širok razpon med 20 in 50 milijoni, čeprav se ocene gibljejo od konservativnih 17 milijonov do možnih najvišjih 100 milijonov, zaradi česar velja za eno najsmrtonosnejših pandemij v človeški zgodovini.

Podobno kot pri španski gripi tudi pandemija COVID-19 ni zaobšla nobenega naroda. Virus COVID – 19 je v približno dveh letih potrjeno okužil nekaj čez 260 milijonov ljudi in zahteval nekaj čez 5,2 milijona življenj. Situacija, s katero se soočamo danes, je močno vplivala na življenje, kot smo ga poznali prej in zahteva upoštevanje omejevalnih protokolov, da bi preprečili hitro širjenje virusa po svetu. Države morajo sodelovati v regionalnem in svetovnem merilu, da bi premagale socialne, gospodarske in zdravstvene razmere ter se soočile z njimi. Pandemija je razkrila nekaj resnih pomanjkljivosti v mednarodnem sistemu in bi zato morali

vložiti več truda v skupno sodelovanje, da bi premagali krizo. Čas je, da opustimo svoje razlike in se osredotočimo na sodelovanje in ne na tekmovanje za svetovno prevlado.

Ključno vprašanje pandemije COVID-19 je, ali je to le globoka recesija ali val gospodarske depresije. Recesija je ciklični dogodek, ki je nujen za delovanje poslovnega cikla. Gre predvsem za finančni izziv, ki gospodarstvo prisili k povečanju učinkovitosti, saj šibka podjetja propadajo in s tem omogoča prerazporeditev kapitala. Po drugi strani pa je depresija več kot le finančna. Vključuje tudi trajnejše okvare ključnih elementov gospodarstva in družbe, ki jih je mogoče popraviti šele po daljšem času. Depresija drastično krči gospodarstvo in prav tako močno povečuje brezposelnost. Lahko povzroči tudi spremembe vladajoče elite. Gre torej za povsem drugačen potek, ki ima sicer korenine v ekonomiji, a se potem razvija v geopolitične spremembe. Svet je v zadnjem stoletju doživel dve veliki depresiji. Prva je sledila koncu prve svetovne vojne in je konec dvajsetih let prejšnjega stoletja, zajela večino Evrope in sčasoma tudi ZDA.

Kriza med obema svetovnima vojnama je destabilizirala tako poraženke kot zmagovalke velike vojne ter povzročila nastanek radikalnih političnih sil v mnogih državah. Globoko gospodarsko uničenje, ki ga je povzročila vojna, je vplivalo na pojav Benita Mussolinija v fašistični Italiji, Adolfa Hitlerja v nacistični Nemčiji in Vladimirja Lenina v komunistični Sovjetski zvezi. Druga depresija se je pojavila po drugi svetovni vojni. Uničenje gospodarstva in preusmeritev proizvodnje v vojno sta ustvarila ogromno družbeno in politično katastrofo po celinah, od Velike Britanije do Japonske. Družbeno in politično katastrofo so zajezili na dva načina in sicer Sovjeti z grožnjo in z prisilo, Američani pa z veliko količino kapitala, znanega kot Marshallov načrt. Marshallov načrt je gradil infrastrukturo in zaposloval delovno silo ter pomagal Evropi, Japonski in ZDA po drugi depresiji, tako kot tako imenovani novi načrt "New Deal" predsednika Roosevelta po prvi depresiji (Friedman, 2020). Danes imamo več analitičnih mehanizmov za odkrivanje recesije, zato je lažje oceniti, ali bodo prerasle v depresijo. Potrebujemo pa politike in druge odločevalce, ki poslušajo strokovnjake in bodo pri političnih odločitvah upoštevali njihove strokovne nasvete.

Svetovna ureditev in glavne sile, ki vladajo od konca druge svetovne vojne, so že nekaj let pod hudim pritiskom. Napad 11. septembra 2001 na Svetovni trgovinski center, dvajset let vojaškega posredovanja v Afganistanu in Iraku, svetovna finančna kriza 2007–2008, arabska pomlad, ki se je začela v začetku leta 2010, in konflikt med Ukrajino in Rusijo, ki se je začel leta 2014, so le nekatere velike politične krize v 21. stoletje. Spremembe zaradi teh kriz so vidne v mednarodnih organizacijah in v velikih državah, posredno pa vplivajo na vse države. Napad 11. septembra je začel dve desetletji vojne proti terorizmu, arabska pomlad je v zadnjem desetletju še bolj zapletla razmere na Bližnjem vzhodu in prispevala k dodatnim konfliktom v Siriji in Libiji. Boj v Ukrajini in nezakonita priključitev Krima sta zagotovo ustavila tesno sodelovanje Rusije z Evropsko unijo in ZDA, vendar je obvladovanje teh kriz počasno in rezultat ni nujno pozitiven.

Naraščajoči izzivi premoči ZDA kot edine velesile na mednarodnem prizorišču po padcu železne zavese, vzpon Kitajske na svetovnem prizorišču in pojav več centrov moči so nepovratno vplivali na geopolitiko po vsem svetu (Chaudhry, 2020). Kakovost globalnega vodenja je očitno pomembna razsežnost svetovnega reda. Obnašanje in vladne prioritete ZDA in LRK so odvisne ena od druge, hkrati pa so pod vplivom moralnih avtoritet, kot so predsedniki vodilnih držav, generalni sekretar Združenih narodov (ZN) in drugi voditelji mednarodnih organizacije, v ozadju pa je vedno močan interes zasebnega sektorja.

Neuspehi pri doseganju zadostnih ravni globalnega sodelovanja za reševanje skupnih izzivov segajo dlje od krize COVID-19. Druga vprašanja, ki odražajo kombinacijo finančnih in strukturnih omejitev, so podnebne spremembe, globalne migracije in dolgotrajni državljanski spopadi. Ta kombinacija kaže meje (ne)moči reševanja problemov. Zdi se, da so države, zlasti večje in bogatejše, prezasedene z zadovoljevanjem sebičnih definicij nacionalnih interesov, ne da bi izkazale veliko pripravljenosti upoštevati globalne in človeške interese, zato je bil odziv upravljanja na planetarne izzive na splošno razočaranje (Falk, 2020). Potrebovali bi močno sodelovanje demokratičnega vodstva skupine voditeljev (G7, G20, EU in Organizacija Severnoatlantske pogodbe–NATO), da bi poiskali rešitev za reševanje novih kriz.

Globalna pandemična zdravstvena kriza COVID-19, ki se je začela konec leta 2019 na Kitajskem in v začetku leta 2020 po celem svetu je prizadela mednarodni sistem, ki je bil že ranljiv in podvržen velikim premikom na političnem, gospodarskem in družbenem področju. Gospodarski vzpon Kitajske na digitalnem trgu in njene širitve varnostnega pasu na območjih, kot je Južnokitajsko morje, predstavljajo izziv za svetovno prevlado ZDA in celotnega zahodnega demokratičnega vodstva. Liberalno demokracijo dodatno preizkušajo nesoglasja v EU, vključno z brexitom, migracijsko krizo, ki traja od leta 2016 in vzponom neliberalnih vlad na njenem obrobju. Vse tri regije, LRK, ZDA in EU, so v središču svetovne zdravstvene krize. Virus je prišel s Kitajske, ZDA in Zahodna Evropa pa sta v prvem letu pandemije utrpeli največje število smrtnih žrtev in gospodarsko škodo (Eiran, 2020). Globalna strategija EU (EUGS) iz junija 2016 močno poudarja odpornost znotraj in zunaj EU. Vendar Unija ni bila pripravljena na to pandemijo, zadosti odporno ni bilo niti močno ameriško gospodarstvo in predsednik Trump v njegovem zadnjem letu v Beli hiši na pandemijo ni bil zadosti pripravljen.

Več kot izvemo o COVID-19, bolj se zdi, da bo kriza dolgotrajna, merjena v letih in ne v četrletjih. Zdi se, da je virus manj smrtonosen, kot se je bati, vendar je zelo nalezljiv in se pogosto prenaša asimptomatsko (Fukuyama, 2020). S skupnimi močmi znanstvenikov in farmacevtske industrije so bila cepiva na voljo kmalu po izbruhu virusa že konec leta 2020. Cepivo je varno, vendar ga ni mogoče izdelati v kratkem času in v potrebnih količinah, saj ga je treba zagotoviti za celotno svetovno prebivalstvo. Poleg tega se zaradi mutacije virusa nove, bolj nalezljive modifikacije hitro širijo iz Združenega kraljestva (UK) in Južne Afrike v druge države.

2 Geopolitični odzivi na COVID-19 na Kitajskem

Geopolitični odziv LRK na COVID-19 lahko ocenjujemo na podlagi treh točk. Najprej je prišlo do zanikanja nove pandemije virusa v državi in predvsem njenega širjenja v tujini. Trajalo je nekaj mesecev, da so kitajske oblasti priznale izbruh nove epidemije virusa in začele sodelovati z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami.

Druga reakcija Kitajske je bila zadrževanje Svetovne zdravstvene organizacije (SZO), da razglasi pandemijo in pošlje mednarodno misijo za ugotavljanje dejstev v Wuhan. Kitajska je potrebovala več kot štiri mesece, da je pristala, da SZO razglasi razširjenost novega virusa in več kot leto dni, da je skupini strokovnjakov SZO dovolila omejen vstop v Wuhan.

Tretja točka geopolitičnega odziva LRK je bila tako imenovana "Diplomacija mask", kar pomeni aktivno medijsko kampanjo, ki promovira njihove donacije mask in druge medicinske opreme ter kasneje tudi cepiv tujim državam (Chen, 2020). Zanimivo pa je, da je Kitajska v prvih mesecih pandemije prejela medicinsko opremo iz Japonske in drugih držav ter 56 ton pomoči iz EU, a je o tem malo poročala. Ta podoba Kitajske, ki je sposobna normalizirati razmere doma in pomagati drugim delom sveta, se je izpostavljala kot pozitivna geopolitična protiutež, saj ZDA in Evropa ne sebi ne drugim državam nista mogli zagotoviti medicinske pomoči v tolikšni meri, kot so jo potrebovali na svojem ozemlju, ker ne proizvajajo več toliko osnovne medicinske opreme v svoji državi.

Vodilni strateški misleci in javnost ves čas polemizira, kako bo svet spremenila sedanja pandemijska kriza. Zdi se, da so argumenti osredotočeni na prihodnjo smer odnosa med ZDA in Kitajsko, obema velikanoma v svetovni politiki. Medtem ko so okužbo z novim koronavirusom prvič odkrili v Wuhanu, najbolj naseljenem mestu v osrednji Kitajski z 11 milijoni prebivalcev, imajo ZDA zdaj največje število potrjenih aktivnih primerov in smrti zaradi COVID-19. Več držav je zdaj kritičnih do kitajskega prvotnega odziva na širjenje koronavirusa, saj kitajska vlada domnevno ni pravočasno in natančno poročala o odkritju okužb v Wuhanu. Vlada LRK je kritizirana, ker je kitajskim potnikom omogočila potovanja v tuje države, vključno z Japonsko in Evropo konec leta 2019 in v začetku 2020 in ker ni preprečila širjenja koronavirusa zunaj svojih meja, kot je to storila v primeru okužbe s SARS (Hosoya, 2020).

Zanikanje lokalnih oblasti glede nove bolezni v Wuhanu ni moglo ostati skrito družbenim medijem, ki svojim uporabnikom omogočajo hitro in necenzurirano izmenjavo izbranih informacij. Najpomembnejša dejavnika sta bila pogum zdravstvenih delavcev, zlasti mladega in pogumnega zdravnika oftalmologa dr. Li Wenlianga iz bolnišnice Wuhan, in vodje urgentnega oddelka bolnišnice Wuhan, zdravnika dr. Ai Fena, ki sta kljub zanikanju uradnih poročala o novi bolezni. Na

žalost je dr. Li Wenliand kasneje umrl zaradi okužbe. Kljub zanikanju uradni oblasti so se informacije o novem virusu hitro pojavljale v domačih in tujih medijih.

Tako v Washingtonu kot v Pekingu se zagovorniki trdnjšege spopada med obema silama krepijo. Kriza jih je še bolj potisnila v središče pozornosti. Tako ZDA kot Kitajska sta se s krizo v začetku napačno spopadli vsaka na svoj specifičen način in nobena država ni izstopala kot odličen vzor ostalim. LRK sicer lahko gospodarsko okreva po pandemiji hitreje kot ZDA in Evropa, vendar to še ne pomeni prevzem svetovnega primata. ZDA imajo še vedno prednost pred Kitajsko tako pri mehki, kakor tudi trdi moči, kar bo ostalo tudi po tej krizi (Ischinger, 2020). Kitajska je znova uporabila vse avtoritarne ukrepe, da je zaprla informacije in zaprla več mest in regij, kjer je bila bolezen odkrita. V zahodnih družbah tovrstne avtokratske odločitve niso sprejemljive. Vsi, tudi nujni ukrepi morajo skozi vladne procedure, parlamentarna sista in skozi uskladitev pristojnosti vseh vladnih in nevladnih deležnikov.

Medtem ko so ZDA izgubile verodostojnost zaradi šibkega odziva na krizo tako doma, kakor tudi v tujini, se je LRK osredotočila na manipuliranje javnega mnenja v svojo korist. Kitajska želi s pošiljanjem humanitarne pomoči, prikrivanjem dejstev in kroženjem široke propagande odvrniti pozornost od prvotne napake, se predstaviti kot konstruktiven član mednarodne skupnosti in popraviti svojo mehko moč. Ne glede na njene stalne poskuse, da bi okrepila svojo mehko moč, Kitajska na tem področju ne more napredovati. Zato je nizko na lestvici mehke moči, kjer demokratične države zasedajo najvišja mesta. Glede na njene nenehne ozemelske spore s sosedi in trdovratno notranjo politiko komunistične partije, trenutni mednarodni položaj Kitajske v smislu mehke moči skorajda ni zaznaven (Nye Jr., 2020). Ljudska republika Kitajska deluje na mnogih področjih, da bi izboljšala mehko diplomacijo prek Konfucijevih inštitutov na tujih univerzah in s spodbujanjem učenja kitajskega jezika ter prikazovanjem kitajskega mednarodnega televizijskega programa v angleščini, kjer pozitivno predstavlja svojo politiko mednarodnemu občinstvu.

Nekateri analitiki trdijo, da je kitajska zunanja politika v zadnjih nekaj mesecih, pred in med krizo COVID-19, pokazala osupljivo raven samozavesti. Kitajska je odobrila nov zakon o nacionalni varnosti za Hongkong, hkrati se ukvarja z veliko mobilizacijo Ljudske osvobodilne vojske vzdolž sporne nedorečene meje z Indijo. Ves čas se dogajajo kibernetični napadi na Avstralijo, ki so jim sledile uvedbe trgovinskih

omejitev, potem ko je Avstralija pozvala k neodvisni preiskavi o izvoru pandemije COVID-19. LRK je povečala vojaško dejavnost okoli otokov Senkaku/Diayou, prišlo pa je do obsežnih kritik o notranjih političnih zadevah ZDA in teoretiziranja zarote o izvoru virusa. V Evropi je prišlo do propagande, dezinformacij in verbalnih napadov kitajskih uradnikov ter do hitrega slabšanja dojemanja Kitajske v ameriški in evropski javnosti. Čeprav obstajajo pozivi za vzpostavitev koalicije svobodne, demokratične in odprte regije Indo – Pacifika, je to naletelo na neodobravanje Kitajske (Bacon, 2020). Trumpova administracija je odprla številne fronte z LRK, začevši z bolj uravnoteženo trgovino in z vojaško varovanim brezplačnim in svobodnim mednarodnim prevozom skozi Južno Kitajsko morje. EU je uporabila mehkejši in bolj diplomatski pristop k pogajanjem o neravnovesju v trgovini s Kitajsko in pregledu strateških in večjih naložb Kitajske v EU državah članicah.

3 Ameriški odziv na pandemijo COVID-19

Prvi odziv ZDA na COVID-19 je bil počasen in prav nič geopolitičen. Država z najnaprednejšo tehnologijo, medicino in znanostjo na svetu ni mogla zagotoviti osnovne medicinske opreme svojemu prebivalstvu in ni pomagala ne sebi ne drugim v začetku pandemije, kot so vsi pričakovali. Dolgo je trajalo, da so v državi uvedli osnovne ukrepe, kot je obvezno nošenje zaščitnih mask, posamezne zvezne države pa so se same odločale, katere ukrepe proti pandemiji želijo uvesti. Zaradi tega pristopa je bilo zelo težko prevzeti vodilno vlogo v globalnem boju proti razširjenemu virusu COVID-19, kot je bilo pričakovano od voditelja svobodnega, demokratičnega sveta. Vendar je bil takrat v Beli hiši drugi predsednik in prevladoval je drugačen način vodenja administracije.

Zdaj je trenutek, da ZDA izkoristijo svoj ogromen potencial svetovnega primata. Skupaj z evropskimi in azijskimi somišljeniki morajo nujno sodelovati kot zavezniki, ne le za spopadanje s korona virusom, ampak tudi za oblikovanje jedra globalnega odziva. Cilj mora biti zagotovilo, da se svet ne bo soočil s ponovitvijo COVID-19 in da se vsaki državi ne bo treba sami boriti proti prihodnjim pandemijama. Sredi svetovnih turbulenc, ki jih je pospešil COVID-19, lahko trenutna kriza še deluje kot katalizator za ZDA, EU in njihove čezatlantske partnerje, da iz krize izstopijo močnejši kot prej (Ischinger, 2020). Ena najpomembnejših nalog nove ameriške administracije, ki jo vodi Joe Biden, je vrniti čezatlantsko zaupanje in vključiti vse demokratične sile v premagovanje pandemije in gospodarske krize.

Geopolitične prednosti ZDA pred Kitajsko zaradi pandemije ne bodo izgubljene. Prva od teh prednosti je geografija ZDA, saj so zaščitene z dveh strani z oceanoma in na severu ter jugu s sosednjima prijateljskima državama. Drugič, medtem ko so ZDA izvoznica energije, Kitajska obupno potrebuje uvožene energetske vire. Tretja prednost je demografija. Glede na raziskavo dr. Adele Hayutin z univerze Stanford naj bi se v naslednjih petnajstih letih delovna sila v ZDA povečala za 5 odstotkov. Kitajska delovna sila pa se bo verjetno zmanjšala za 9 odstotkov. Zahvaljujoč svojim izjemnim univerzam in inovativnim ter visokotehnološkim podjetjem, bodo ZDA še naprej usmerjale tehnološki napredek po celem svetu.

Ob upoštevanju teh štirih prednosti je malo verjetno, da bo pandemija COVID-19 geopolitična prelomnica (Nye Jr., 2020). Ne vemo pa, kako dolgo bo pandemija trajala in kako močno bo prizadeto gospodarstvo in družba. Primat ZDA je zato znova postavljen pred dejstvo, da tudi velesila sama po sebi ne more biti uspešna po celem svetu. Administracija pod vodstvom predsednika Bidena se bo morala osredotočiti na gradnjo in vodenje novih demokratičnih zavezništov.

Tri področja se ponujajo ZDA za vodilna. Prvič tista, ki ponujajo možnost globalne distribucije cepiv proti COVID-19, drugič tista, ki povečujejo izobraževalne možnosti v ZDA za tuje študente in tretjič tista, ki vodijo odmeven in uspešen boj proti korupciji doma in v tujini. Z izpostavljanjem prednosti ZDA in izkoriščanjem odprtosti njene politike, ki je diametralno drugačna od Kitajske, bi takšne pobude imele merljiv vpliv na zaupanje v ameriško usposobljenost – nujen temelj za prepričevanje in gradnjo koalicij, potrebnih za podporo interesom ZDA in celega Zahoda v prihodnjih letih.

Najboljše ameriške univerze so bile in so še zmeraj svetilnik za uspešne mlade ljudi vseh narodnosti. Poslovneži, ki so študirali v ZDA, so nekateri kot mladi diplomanti ustanovili podjetja in dosegli svoja znanstvena odkritja v ZDA. Drugi, ki so se vrnil domov, so se dvignili nivo vodenja svojih držav tako na političnem, kakor tudi na gospodarskem področju. Kot je nedavno poudaril Bloomberg je več kot 20 odstotkov sedanjih afriških voditeljev študiralo v ZDA. Obstaja več kot 300 svetovnih voditeljev, vključno s predsedniki, premieri in ministri po vsem svetu, ki so diplomirali na ameriških univerzah (Power, 2021). Ameriški zdravniki, njihov zdravstveni sistem, zdravila in cepljenja so še vedno bolj zaželeni kot kitajski ali ruski. To je razlog, da imajo na posameznih medicinskih strokovnih in znanstvenih področjih veliko število podiplomskih in podiplomskih študentov na izmenjavi, od

katerih se večina tudi po diplomi za stalno preseli v ZDA. Tisti pa, ki se vrnejo v domovino, tja prinesejo znanje in opremo, pridobljeno v tujini.

ZDA in druge države so upravičeno osredotočene na okrevanje od trenutne krize, vendar morajo gledati naprej in se osredotočiti tudi na priprave na naslednjo krizo ali pandemijo. To zahteva temeljni razmislek o načinu, kako države razmišljajo o globalni zdravstveni varnosti. SZO in drugim mednarodnim institucijam morajo dati potrebna sredstva in pooblastila za prepoznavanje nastajajočih groženj in spodbuditi države, da razvijejo zmogljivosti za njihovo obvladovanje. Poleg tega morajo skleniti sporazume o izmenjavi podatkov in izvajanju skupnih dejavnosti, da bi omogočili resnično globalni odziv na prihodnje morebitne pandemije. V nasprotnem primeru se bo odziv sveta znova izkazal za premajhen in prepozen (Nuzzo, 2021). Izboljšati moramo delovno učinkovitost mednarodnih organizacij in jih sprejeti kot upravičene mednarodne akterje. Po drugi svetovni vojni so mednarodne organizacije zelo prizadevale, da bi preprečile velike vojne in nestabilnost svetovne ureditve. Ohranitev stabilnosti svetovne ureditve je dokaz njihove sposobnosti in zato še vnaprej potrebujemo močne in delujoče mednarodne organizacije za boj proti prihodnjim nestabilnostim in tudi pandemijam.

4 Različni odzivi v Evropi na pandemijo

Prvi meseci pandemije so v prestolnicah EU potekali z takrat še 28 različnimi pristopi pri soočanju s COVID-19 in ni bilo niti enega, ki bi ga iz Bruslja uspešno usklajevala novoimenovana Evropska komisija. EU in preostala Evropa nista bila pripravljena na veliko epidemijo, čeprav ima regija še vedno enega najnaprednejših javnih in zasebnih zdravstvenih sistemov. Toda tako kot v drugih regijah in državah se njihovi javni in zasebni zdravstveni sistemi, po letih zanemarjanja in slabega financiranja, niso mogli ustrezno odzvati in učinkovito delati s tako prevelikimi zahtevami.

Sprva, ko se je v EU začel izbruh COVID-19, so se države samodejno obrnile na nacionalne odzive, da bi pomagale zajezi virus in ohraniti stabilno gospodarstvo. Kljub temu, da je politika enotnega trga temelj EU, sta tako Nemčija kot Francija blokirali izvoz medicinske opreme v druge države EU in je vsaka država na svetovnem trgu kupovala medicinsko opremo posebej. Za odpravo izvoznih omejitev znotraj Unije je bilo potrebno intenzivno lobiranje in pritisk njihovih evropskih sosed in evropskih institucij. Kljub temu dejstvo, da države niso sprejele

skupnih nacionalnih ukrepov, zgolj odraža žalostno realnost procesa evropskega povezovanja, ki se je dogajal že veliko pred izbruhom krize, kar je še posebej jasno pokazal brexit.

Glavno vprašanje pri tovrstnih krizah je, kako daleč bo nihalo še naprej nihalo od Bruslja do nacionalnih prestolnic, saj se države sprašujejo, ali bi nadzor nad lastnimi mejami lahko upočasnil širjenje virusa (Ischinger, 2020). Priprava in usklajevanje cepljenja ter potrdila o cepljenju pošilja pozitivne signale, da Unija deluje skupaj kot en subjekt. Porazdelitev cepiv glede na število prebivalcev držav so mediji in državljani sprejeli kot pravičen za vse v Uniji.

Večina Evropejcev je mislila in upala, da je ločnice med južno in severno Evropo konec, da je bila odpravljena s koncem finančne krize leta 2011. Vendar pa po skoraj desetletju od finančne krize s pandemijo COVID-19 doživljamo ponovno tradicionalne ločnice, obtožbe in pomanjkanje dialoga, značilnega za tiste čase. V EU smo že presegli delitve med severom in jugom in vstopili v novo vrsto razprav, ki vidi soočenje med vzhodom in zahodom, severom in vzhodom, vzhodom in jugom ter, paradoksalno, celo znotraj severa in juga. Pomanjkanje enotnosti in solidarnosti znotraj Evrope ter med ustanovnimi članicami in največjimi gospodarstvi EU v prvih mesecih izbruha pandemije je privedlo do scenarija, ki je bil še hujši, in sicer pomanjkanje vizije za bližnjo prihodnost, zlasti za prihodnost Evrope (Coratella, 2020).

Nemško predsedstvo Svetu Unije v drugi polovici leta 2020 se je lahko pogajalo o dolgoročnem proračunu za obdobje 2021–2027 skupaj z velikim paketom finančnega okrepanja ter konsolidacijo in poenotenjem odziva vseh držav EU na pandemijo. Z Združenim kraljestvom je dosegla dogovor o brexitu in decembra 2020 sklenila celovit sporazum o naložbah z LRK, ki je bil kasneje sicer zaustavljen v Evropskem parlamentu. Sredi pandemije COVID-19 se porajajo nova vprašanja o tem, kako lahko čezatlantsko zavezništvo preživi, se prilagodi in se razvija, da se sooči z izzivi vse bolj turbulentnega stoletja.

Nato je sprožil proces NATO2030, pravočasno ponovno ovrednotenje njegove vloge v mednarodnih zadevah. Unija izvaja vrsto obrambnih pobud (Evropski obrambni sklad, stalno strukturirano sodelovanje in usklajen letni pregled obrambe), prav tako pa razvija "strateški kompas", katerega cilj je ustvariti skupno dojemanje grožnje v državah članicah EU. Prenovljena osredotočenost na strateško kulturo je podlaga za te nove pobude (Burton, 2020). Izvolitev novega predsednika ZDA in signali novoizvoljenega ameriškega kongresa ter novoimenovane administracije so dober znak za tesnejše čezatlantsko sodelovanje.

5 Zahodni Balkan je zaposlil (pre)več velesil, ki se borijo proti pandemiji

Zahodni Balkan med prvim valom pandemije COVID-19 v prvi polovici leta 2020 ni bil tako močno prizadet. Tako kot v drugih državah je bilo zaloge medicinske opreme in tehnologije malo. Kljub temu jim je z običajno pomočjo EU in drugih držav (Ruske federacije, Kitajske in Turčije) uspelo situacijo obvladati. Zlasti v Srbiji je bila kitajska "Diplomacija mask" in druga medicinska pomoč, vključno s cepljenjem, javno bolj cenjena kot pomoč EU (Chang, 2020).

V drugi polovici leta 2020 je pandemija močno prizadela države Zahodnega Balkana. EU je maja 2020 napovedala več kot 3 milijarde EUR kot skupni podporni sklad, novembra 2020 pa je bila ta pomoč razporejena po regiji. Če pogledamo to regijo kot najbližjo sosedo EU, so jugovzhodne meje v očeh Bruslja videti zamrznjene, čeprav so vse ključne in nerešene krize še vedno tam, zlasti širitev, migracijski dosje in slab gospodarski razvoj. Posledice COVID-19 in njihovi načrti za oživitev gospodarstva lahko privedejo do še večjega tujega vpliva v tej regiji. Možni izidi so širjenje kitajske, ruske, turške ali ameriške moči v neposredni bližini Unije. Zahodni Balkan je že antagonist evropske in svetovne zgodovine, ki išče njihovo ustrezno priznanje kot zanesljive kandidatke za pridružitve skupnosti EU (Coratella, 2020). Kot taki bodo prejeli tudi 70 milijonov EUR posebnega financiranja za enostaven dostop do cepiv iz EU. Ne smemo pozabiti, da Balkan proizvede več zgodovine, kot jo lahko porabi.

6 Učinkovit multilateralizem proti pandemiji COVID-19

Zmagoslavni Zahod je v devetdesetih letih prejšnjega stoletja poskušal razviti radikalno novo agendo za sistem ZN (Združenih Narodov). Liberalni internacionalisti onstran Atlantika so želeli ZN preoblikovati iz koncerta velikih sil v nadnacionalno organizacijo, ki bi lahko rešila vsak problem, ki bi se lahko pojavil, vključno z notranjimi zadevami tako imenovanih propadajočih držav. Iluzije o nadnacionalnem svetu pa niso preživele 20. stoletja. Ko so ZDA v prvem desetletju 21. stoletja spet iskale zaveznike v boju proti terorizmu, so se druge sile, zlasti Rusija in Kitajska ter občasno Evropa, začele izmikati. Okoliščine za kooperativni multilateralizem, ki so se pojavile v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, po padcu Berlinskega zidu, že dolgo ne obstajajo več.

Najbolj obetavna večstranska pobuda ni imela dovolj sredstev za boj proti pandemiji. 25. marca 2020 je generalni sekretar ZN Antonio Guterres sprožil načrt humanitarnega odziva za ublažitev posledic koronavirusa na nestabilne in od vojne uničene države, v katerih živi približno milijarda ljudi in to večinoma revnih. Kot tudi iskanje pomoči za skoraj 70 milijonov beguncev in mednarodno razseljenih ljudi. Toda s proračunom samo 2 milijardi ameriških dolarjev imajo ZN finančna sredstva, ki so bila manj kot tisočinka tistega, kar so ZDA namenile svojemu domačemu odzivu do začetka maja 2020. Tudi Varnostni svet se je odzval pozno. Kitajska, ki je marca 2020 predsedovala Varnostnemu svetu po rotacijskem sistemu, ji je preprečila obravnavo kakršne koli resolucije o pandemiji z argumentom, da zadeve javnega zdravja ne spadajo v "geopolitično" področje Varnostnega Sveta (Patric, 2020). Odziv na največjo težavo in pandemijo z ogromnimi gospodarskimi in družbenimi spremembami v celem svetu v VS OZN ponovno niso videli kot eminentno nujnost. Trajali so meseci pogajanj in na milijone okuženih ljudi, zaprtje držav in regij, preden je Varnostni svet aprila 2020 končno imel prvo sejo o pandemiji.

To je razlog, da se WHO trudi ostati pomemben faktor v hitro spreminjajočem se svetu in podpreti vse države v boju proti zdravstvenim izzivom, vključno s COVID-19. Prizadevati si moramo za pozitivne prilagoditve v zvezi z globalnim zdravjem, razširiti proračun mednarodnim organizacijam ter podpreti neodvisnost in avtoriteto SZO za zagotavljanje opozoril, smernic in zdravljenja ter zanesljivih informacij o izbruhih bolezni.

Mednarodni zdravstveni predpisi so sklop smernic, ki jih je Svetovna zdravstvena organizacija prvič sprejela leta 1969 in okrepila po izbruhih SARS leta 2003. Kot je bilo jasno razvidno med zahodnoafriško epidemijo ebole, ki se je začela leta 2013, je pomanjkanje sodelovanja lahko smrtonosno. Po tej epizodi je več neodvisnih komisij ugotovilo, da ni dovolj, da se države ocenijo glede njihove skladnosti z mednarodnimi zdravstvenimi predpisi, potreben je bil strog zunanji pregled.

V odgovor je WHO razvila prostovoljni postopek zunanjega vrednotenja. Do danes se je več kot 100 držav strinjalo z inšpekcijskimi pregledi, čeprav obstajajo nekatere pomembne izjeme, recimo Kitajska, Indija in Rusija, skupaj z večjim delom Zahodne Evrope in vse države Latinske Amerike. Ocena WHO je bila ponovno pod vprašajem, ko se je COVID-19 začel širiti v kitajskem mestu Wuhan decembra 2019. Na sestankih 22. in 23. januarja 2020 je organizacija zavrnila razglasitev izrednih razmer, ker je trdila, da ni dovolj podatkov s Kitajske, preden se je čez teden dni situacija spremenila. Enotedenska zamuda morda ni bila pomembna v smislu širjenja virusa, vendar je namigovala na nekaj zaskrbljujočega, in sicer na to, da je SZO dovolila Pekingu vplivati na to, kar naj bi bil neodvisen, znanstveno voden proces (Nuzzo, 2021). Šele januarja 2021, več kot leto dni po izbruhu COVID-19, so lahko strokovnjaki WHO končno vstopili v Wuhan, da bi raziskali začetek epidemije.

7 Zaključki

"Nikoli ne zapravi dobre krize." Ta paradoksalen pregovor, ki ga pripisujejo Winstonu Churchill, je danes pomembnejši kot kdaj koli prej. "Človek ni nikoli pripravljen na dobro zdravstveno krizo," je naš zaključek ocene pandemije COVID-19. Vsi udeleženci Münchenske varnostne konference februarja 2020 so se spraševali o nepripravljenosti na tako krizo, kot lahko vidimo v članku Jennifer Nuzzo. Varnostni strokovnjaki in državni voditelji, ki so najbolj odgovorni za varnostne grožnje, so tri dni govorili o vseh drugih varnostnih problemih, razen o perečih grožnjah COVID-19, ki je neopazno trkal na svetovna vrata. Na to temo je imel posebno predavanje le državni svetnik in minister za zunanje zadeve Ljudske republike Kitajske Wang Li, ki je večinoma razložil, kako je Kitajska uspešno premagala še eno epidemijo koronavirusa po SARS.

Prvi odgovor na pandemijo COVID-19 v EU je bil zato kaotičen, individualističen s strani večine držav in ni dovolj močno usklajen s strani institucij EU v Bruslju. Po začetnem šoku spomladi 2020 so velike posledice pandemije za zdravje, gospodarstvo, izobraževanje in družbeno življenje utrle pot k boljšemu usklajevanju v začetku poletja 2020. To se je poznalo na ravni solidarnosti med EU, pa tudi na praktični ravni. Bolnike so iz bolnišnic na Češkem premestili v Nemčijo in iz Francije v Nemčijo. Medicinsko opremo in respiratorje so delili z najbolj potrebnimi državami in državami. Cepiva so se razdelila glede na število prebivalcev posamezne države EU.

Kriza COVID-19 bi lahko paradoksalno predstavljala nov začetek za Evropo in svet, ki se postavlja na novih vrednotah, solidarnosti ter ambicioznih družbenih in gospodarskih pobudah. Imamo edinstveno priložnost, da vzpostavimo evropsko in globalno usklajevanje, kot bi moralo delovati že sedaj. Vendar se mora Evropa, da bi to dosegla, najprej odločiti, ali se želi obravnavati kot velesilo. Potem, ko bo sprejeta ta odločitev, mora sprejeti vse potrebne konkretne korake, da ponovno potrdi svojo vlogo verodostojnega in zadosti močnega sogovornika, ki je sposoben sodelovati v dialogu, pa tudi pogajati se mora za ohranjanje svojega političnega, gospodarskega in družbenega interesa in načina življenja.

Predvsem zaradi njenih državljanov in vseh, ki bi radi prišli živeti v Evropo, kot najbolj napredno in zaželeno mesto za življenje in delo. Evropa se mora odločiti, ali bo prisotna kot velika sila v sedanji preoblikovani večstranski ureditvi (Coratella, 2020). Enakomerna porazdelitev cepiv v vseh državah EU je prvi pozitiven znak, da EU skrbi za vse svoje državljane. Unija je državam Zahodnega Balkana namenila tudi poseben sklad za cepljenje v višini 70 milijonov evrov. Team Europe je donirala 500 milijonov evrov za nakup približno milijarde odmerkov cepiv za nizko in srednje razvite države.

ZDA niso delovale dovolj vključujoče proti pandemiji COVID-19 in politika administracije predsednika Trumpa v letu 2020 ni bila dovolj aktivna, da bi preprečila hitro širjenje virusa. Svetovna multilateralna ureditev pričakuje nekaj večjih sprememb od ZDA in administracije predsednika Bidena. Tako ZDA, kakor tudi druge države se proti pandemiji ne bi smele boriti z običajnimi ukrepi, temveč bi morale v svoje gospodarsko in družbeno življenje vnesti tudi globoke spremembe. Digitalizacija, krožno gospodarstvo, večja skrb za okolje, zmanjšanje odtisa

ogljikovega dioksida bi sedaj morali tudi dejansko uveljaviti in ne samo o tem pisati in govoriti.

Ne smemo pozabiti, da New Deal iz leta 1933 ni prinesel le obsežnih infrastrukturnih projektov, ampak je s sprejetjem zakona o socialni varnosti delavcem dal tudi pravico do socialnega zavarovanja. Skoraj stoletje pozneje se politika ZDA sooča z epskimi grožnjami, pandemijo COVID-19, močnim gospodarskim upadom in napadi na njene demokratične institucije. Tako kot Roosevelt se tudi demokratski predsednik Biden sedaj sooča z izbiro med postopnim in hitrim uveljavljanjem sprememb. Washington bi se lahko odločil, da se bo omejil na omejeno mednarodno vlogo, ki jo tradicionalno igra v zadnjih letih, v upanju, da bo nekako tudi svojo državo z manjšimi ukrepi spravil na stare tirnice. Vendar pa izjemni časi zahtevajo tudi izjemne ukrepe, zato je potrebno sedaj izbrati več drznosti in akcije v iskanju izhoda iz pandemije (Jacobs, 2021). Predsednik Biden in njegova administracija ne bosta mogla le vztrajati pri vrnitvi Trumpove politike nazaj na Obamovo. Potreben je novin globlji pristop, ki se bo ukvarja z Ameriko in svetom pri preprečevanju pandemije in nato še o svetu po COVID-19.

Kitajska med pandemijo ni spremenila svoje politike in ni pričakovati, da bodo v bližnji prihodnosti bistveno spremenili svoj način obnašanja. Narava njihovega avtoritarne odgovora na zdravstveno krizo in pandemijo je predvidljiva, saj se izraža predvsem v zanikanju problema s strani lokalnih oblasti, ko se začne v majhnem obsegu. Ko je problem večji in viden, ne samo za centralne oblasti v domači državi, ampak tudi iz tujine, poskuša centralna oblast razmere zaustaviti in pripraviti načrt, ki zavaruje avtoritarne elite, ne pa najprej lastno prebivalstvo in svetovno skupnost.

V zadnjih desetletjih je ameriško in nekatere druge zahodne države vodilo nerealno pričakovanje, da bo gospodarska integracija Kitajske z Zahodom vodila k izvajanju političnih reform in bo Kitajska postala partnerica liberalnih demokracij. Že pred sedanjo pandemijo je ameriška in zahodna zunanjepolitična elita vse bolj priznavala, da so bila taka pričakovanja le pobožna želja. Ameriško in kitajsko gospodarstvo sta globoko prepletena in to se v času Trumpove administracije ni spremenilo. Ta soodvisnost bo omejila meje preglobokega oddaljevanja med Washingtonom in Pekingom, saj gre lahko vsaka država le tako daleč, da ne pride do škodovanja lastnim interesom.

Močno je tudi gospodarsko sodelovanje med EU in Kitajsko. Za razliko od boja s Sovjetsko zvezo po drugi svetovni vojni je tekmovanje med ZDA in njihovimi zahodnimi zavezniki ter Kitajsko med dvema oblikama kapitalizma, demokratičnim in avtoritarnim. Američani se bodo morali skupaj s svojimi zavezniki posvetiti težki intelektualni nalogi razvrščanja natančnih parametrov konkurenčnega boja s Kitajsko (Doran, 2020). Kot lahko vidimo v normalnih in pandemičnih časih se avtoritarni režimi ne spreminjajo. Z visoko stopnjo predvidljivosti lahko rečemo, da Kitajska ne bo spremenila svojega političnega delovanja tudi, ko bo pandemija končana.

Primat svetovnega reda zahteva več kot le visoke stopnje gospodarske rasti ali razglasitve zmage proti virusu. Obstajajo vsaj trije razlogi, ki Kitajski preprečujejo, da bi postala vodilna v svetovnem redu po končanju COVID-19. Prvič, pomanjkanje politične volje za to. V skoraj vseh razpravah, ki so jih imeli s kitajskimi uradniki in znanstveniki v preteklih letih, je njihov odgovor na vprašanje, zakaj Kitajska ne igra dejavnejše vloge v varnostni arhitekturi sodobnega sveta (Bližnji vzhod, reševanje migracijskih vprašanj, organiziranje velikih okolijskih konferenc, omogočanje mirnih zaključkov odprtih vprašanj na Zahodnem Balkanu) vedno enak, Kitajska nima niti zmogljivosti niti interesa za to.

Drugič, Kitajska nima modela, ki bi pritegnil večji del svetovne skupnosti. Komunizem ni ideologija, ki bi jo večina ljudi želela sprejeti v današnjem času. Ljudje so bolj pripravljeni sprejeti ZDA in Zahod z njihovo ideologijo demokracije in človekovih pravic, svobode govora in demokratičnih volitev, popularne kulture in filmov, ki skupaj predstavljajo univerzalno najvišje razvito možnost bivanja.

Tretji razlog je pomanjkanje trdne mreže mednarodnih zavezništev. EU ne deluje kot ena enota, temveč s podporo zaveznikov, kot so tisti, ki so se borili proti komunističnemu sistemu represije nekdanje Sovjetske zveze, vključno s podporo Nato (Fraihat, 2020). Zelo pomembno je, da čezatlantske vezi ostanejo močnejše kot kdaj koli prej. Čezatlantske povezave moramo približati in razširiti vsem demokratičnim silam, zlasti tistim v Indo-pacifiški regiji (Indija, Japonska, Južna Koreja, Avstralija in Nova Zelandija).

Ključ do odgovora na vprašanje, katera država bo postala pomembnejša pri oblikovanju svetovne ureditve po COVID-19, je lahko ta, da bodo države, ki so uspele učinkovito zajeziti širjenje prvega vala koronavirusa in bodo znova zagnale svoja gospodarstva prej kot drugi. V tem primeru so vzhodnoazijske sile, kot so Tajvan, Hongkong, Južna Koreja, Singapur in Japonska, med najboljšimi pri zajezitvi širjenja COVID-19. Sprejeli so različne ukrepe, vendar se zdi, da so bolj pripravljeni na prihod nove pandemije, deloma tudi zaradi izkušenj s SARS leta 2003, ki izvira iz Hong Konga (Hosoya, 2020). Jasno je, da ne moremo izvajati vseh preventivnih ukrepov od majhnih držav do velikih, od držav brez dostopa do morja do otoških držav.

Vendar je očitno, da so bili vsi učinkoviti ukrepi, tako preprosti, kot je nošenje obraznih mask, tradicionalno učinkoviti v Aziji in z nekaj zadržanosti v Evropi in Ameriki. Tako je tudi cepljenje, ki je tradicionalno sprejemljivo bolj v Aziji kot v Evropi. Kriza COVID-19 je razkrila vrsto prekrivajočih se trendov in pospešila geopolitično konkurenco. Nadalje je izpostavila in poudarila možnost tujega avtoritarnega vmešavanja, notranje protidemokratske sile in solidarnostne vrzeli v čezatlantskem prostoru. Rusija in Kitajska, ki izkoriščata obstoječe slabosti in napetosti znotraj čezatlantske skupnosti za svoje strateške koristi (Rebegea, 2020). Po "Diplomaciji maske" zdaj vidimo "Diplomacijo o cepljenju" z Rusijo in Kitajsko, ki ponujata svoja cepiva evropskim, ameriškim in bližnjevzhodnim državam. Svoje izdelke želijo predstaviti kot enako uspešne in dostopne večini držav.

Vidimo, da bodo pozitivni ukrepi in izkušnje, pridobljene v prvih dveh letih pandemije, državam pomagale cepiti čim širši del prebivalstva, normalizirati javno življenje in zagnati gospodarstvo s polno hitrostjo leta. To bo preprečilo, da bi globoka recesija prerasla v depresijo in posledično spremenila geopolitični svetovni red.

Literatura in viri

- Bacon, P., (2020). Competition, cooperation, and connectivity: How the Indo – Pacific can shape transatlantic relations. (pp. 92 – 105). In S.R. Soare (2020). *Turning the Tide: How to rescue transatlantic relations*. European Union Institute for Security Studies. Paris.
- Burton, J., (2020). Rejuvenating transatlantic strategic culture: Towards a new Atlanticism. (pp. 75 – 88). In Soare, S.R. (2020). *Turning the Tide: How to rescue transatlantic relations*. European Union Institute for Security Studies. Paris.
- Chaundhry, A.A. (2020). Global Governance in the Post – Covid – 19 Era. In Y. S. Kiran, & all (Eds). *The World after COVID – 19: Cooperation or Competition?* (pp. 26

- 32). Ankara: Center for Strategic Research (SAM).
- Chen, A. (2020). Mask Diplomacy: Chinese Narratives of COVID Era. Freeman Spogli Institute for International Studies. Stanford. U.S. Pridobljeno 16.1.2021 iz: <https://fsi.stanford.edu/news/covid-mask-diplomacy>
- Coratella, T. (2020). Covid – 19 and Europe: Looking for a geopolitical Megaphone. In Y. S. Kiran, & all (Eds). *The World after COVID – 19: Cooperation or Competition?* (pp. 33 – 37). Ankara: Center for Strategic Research (SAM).
- Doran, M. (2020). How will the World look after the Covid – 19 crisis? In Y. S. Kiran, & all (Eds). *The World after COVID – 19: Cooperation or Competition?* (pp. 38 – 41). Ankara: Center for Strategic Research (SAM).
- Eiran, E. (2020). Covid – 19 and Great Power rivalry. In Y. S. Kiran, & all (Eds). *The World after COVID – 19: Cooperation or Competition?* (pp. 46 – 50). Ankara: Center for Strategic Research (SAM).
- Falk, R. (2020). Global Governance in the Post – Covid – 19 Era. In Y. S. Kiran, & all (Eds). *The World after COVID – 19: Cooperation or Competition?* (pp. 57 – 62). Ankara: Center for Strategic Research (SAM).
- Fraihat, I. (2020). No paradigm shift in Post Covid – 19 World order. In Y. S. Kiran, & all (Eds). *The World after COVID – 19: Cooperation or Competition?* (pp. 63 – 67). Ankara: Center for Strategic Research (SAM).
- Friedman, G. (2020). Depression, Recession and global reconstructing. In Y. S. Kiran, & all (Eds). *The World after COVID – 19: Cooperation or Competition?* (pp. 68 – 72). Ankara: Center for Strategic Research (SAM).
- Fukuyama, F. (2020). The Pandemic and Political Order: It Takes a State. Foreign Affairs, July/ August 2020, 26-32. New York. USA.
- Furman, J. (2021). The Crisis Opportunity: What It Will Take to Build Back a Better Economy. Foreign Affairs, January/February 2021, 25-35. New York. USA.
- Hosoya, Y. (2020). The post – Covid-19 World order and Japan's Foreign policy: the emerging "three worlds". In Y. S. Kiran, & all (Eds). *The World after COVID – 19: Cooperation or Competition?* (pp. 71 – 78). Ankara: Center for Strategic Research (SAM).
- Huang, X. (2021). One Year after Li Wenliang's Death, Whistle blower, Relatives Still Feel the Heat Radio Free Asia. Washington. USA. Pridobljeno 15.1.2021 iz: <https://www.rfa.org/english/news/china/heat-01042021092038.html>
- Ishinger, W. (2020). Covid – 19: Deepening the fault lines of Geopolitics. In Y. S. Kiran, & all (Eds). *The World after COVID – 19: Cooperation or Competition?* (pp. 79 - 83). Ankara: Center for Strategic Research (SAM).
- Jacobs, M. (2021). Desperate Times, Desperate Measures: The Lessons of the New Deal. Foreign Affairs, January/February 2021, 60-67. New York. USA.
- Kiran, Y.S., in ostali (2020). *The World after COVID – 19: Cooperation or Competition?* Ankara: Center for Strategic Research (SAM).
- Mohan, R. (2020). Towards competitive multilateralism. . In Y. S. Kiran, & all (Eds). *The World after COVID – 19: Cooperation or Competition?* (pp. 99 – 104). Ankara: Center for Strategic Research (SAM).
- Nuzzo, J. (2021). To stop a Pandemic: A Better Approach to Global Health Security. Foreign Affairs, January/February 2021, 36-42. New York. USA.
- Nye Jr., J.S. (2020). No, the Coronavirus Will Not Change the Global World Order. Foreign Policy. New York. USA. Pridobljeno 10.1.2021 iz: <https://foreignpolicy.com/2020/04/16/coronavirus-pandemic-china-united-states-power-competition/>
- Patric, S. (2021). When the System Fails: COVID – 19 and the Costs of Global Dysfunction. Foreign Affairs, January/February 2021, 40-50. New York. USA.
- Power, S. (2021). The Can – Do Power: America's Advantage and Biden's Chance. Foreign Affairs, January/February 2021, 10-24. New York. USA.
- Rebegea, C. (2020). Beyond (dis-) information contagion: Democratic resilience and the future of transatlantic relations. (pp. 189 – 205) In Soare, S.R. (2020). *Turning the Tide: How to rescue*

- transatlantic relations. European Union Institute for Security Studies. Paris. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. June 2016. Pridobljeno 17.1.2021 iz: https://ec.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf
- Soare, S.R. (2020). *Turning the Tide: How to rescue transatlantic relations*. European Union Institute for Security Studies. Paris.
- Ulutas, U. in ostali (2020). *The Post - COVID – 19: Global System: Old Problems, New Trends*. Ankara: Center for Strategic Research (SAM).